

ANN-SOFIE NILSSON:

Hur skall det gå med världssamvetet?

Hur blir det med den progressiva svenska profilen i internationella frågor vid ett ev regerings- skifte? Och hur påverkas svensk utrikespolitik av vår ansökan om EG-medlemskap?

Skillnaden torde bli att i EG förses svensk utrikespolitik med en ansvarsfullhet som den tyvärr till stora delar saknat under de senaste årtiondena, skriver Ann-Sofie Nilsson.

Ann-Sofie Nilsson är fil dr i statsvetenskap och verksam vid Georgetown University i Washington, D C.

Stora saker är i görningen i svensk politik. Vi står sent omsider med ena foten i EG och av opinionsmätningarna att döma är det dags för ett byte av regering i höst.

På lite sikt är det med andra ord rätt troligt att vi vare sig kommer att vara neutrala eller socialister, för att hårdra argumenten en smula.

Men vad händer väl då med vårt ansikte utåt, med den progressiva svenska profilen i internationella frågor? Hur blir det med den svenska aktivismen i fjärran land, med solidariteten med tredje världens folk och med de ihärdiga försöken att medla mellan stridande parter? Är Sveriges aktivistiska roll i världen ett minne blott när vi inte längre kan luta oss mot den neutrala tredje vägen eller den socialistiska tredje världen?

Kommer Sverige en gång för alla att försvinna från den internationella scenen och slutligen anpassa sig till den marginella roll som rimligtvis borde tillfalla en småstat i den geografiska och maktpolitiska periferin?

Inte nödvändigtvis.

Om det nu inte är det vi vill, vill säga.

Men med tanke på den stolthet med vilken det svenska folket bär sitt rykte som världssamvete är det väl knappast troligt att vi från en dag till en annan ska dra oss in i ett undanskymt hörn. För en sådan politik finns dessutom inga politiska majoriteter.

EG-medlemskapet, den dag det är verklighet, kommer givetvis att ändra om ganska ordentligt i den utrikespolitiska dagordningen. Men statsministerns slutsats i riksdagsdeklarationen den 14 juni att "(v)ad vi förlorar är främst en lika lätt identifierbar svensk profil i utrikespoliti-

ken" behöver inte tydas som en domedagsprofetia för svensk aktivism. "Lika lätt identifierbar" antyder att det enligt statsministern ännu så länge är fråga om förändringar av relativt subtilt slag.

Förhållandet neutralitet - aktivism

Vad man emellertid kan fråga är om inte de aktivistiska ambitionerna hade ett viktig finger med i spelet under alla de år när man så bestämt avvisade all diskussion

Neutraliteten kan sägas ha både möjliggjort och nödvändiggjort aktivismen, dvs den internationella solidaritets- och fredspolitik som har blivit Sveriges signum i världen.

om ett närmande till Europa. Men förhållandet mellan neutralitet och aktivism är allt annat än enkelt. Neutraliteten kan sägas ha både möjliggjort och nödvändiggjort aktivismen, dvs den internationella solidaritets- och fredspolitik som har blivit Sveriges signum i världen.

Det initiativrika internationella engagemang som blev allt mer märkbart under sextiotalet kan t ex ses som ett försök att kompensera för den bristande solidaritet med den fria världen och dess värderingar som svensk politik visade upp under andra världskriget. Internationell kritik av den svenska politiken under kriget lär ha bidragit till att ställningstagandena i världspolitiska frågor därefter blev desto yvigare.

För ett land som gärna spelar på de moraliska strängarna, och som med sitt legalistiska kunnande gärna framhåller sig som en föredömlig modell också i in-

ternationella spörsmål, har historiken från världskrigets dagar varit besvärande. Men för det socialdemokratiska partiet har alltid funnits en konflikt mellan solidaritet och fred, två bärande begrepp i partiets ideologi vars förenlighet är minst sagt tveksam, som de senaste decenniernas solidaritetsarbete för Tredje Världens revolution har visat.

Aktivismen har med andra ord varit påkallad för att bättra på den svenska neutralitetens anseende och trovärdighet. Om den senare ambitionen rentav ytterligare försvårades genom den aktivistiska politiken är en annan fråga. Men aktivismen har å andra sidan också varit beroende av neutraliteten för sin fortsatta existens. Utan neutralitetens trygga skydd hade de många högljudda och ofta provocativa initiativen i konflikter och frågor långt bortom de egna gränserna knappast tolererats i det internationella umgänget. Den svenska frilansverksamheten i internationell medling har förvisso underlätats av att landet bekänner sig till den tredje vägens självständiga politik. Neutraliteten har därför haft flera syften att fylla under årens lopp; den har bevakat både våra gränser och en oberoende svensk roll i världen.

Vad innebär ett EG-medlemskap?

Men med ett inträde i EG ställs svensk utrikespolitik givetvis i ett nytt ljus. Inte enbart för att en möjlig försvarsgemenskap lurar i framtiden, en utveckling som dock inte ter sig särskilt överhängande under den närmaste tiden, med alla olika uppfattningar om Europas och USA:s roller som cirkulerar i EG-debatten mellan länderna.

Minst lika viktigt är det faktum att Sverige som medlem kommer att ingå som ett, relativt litet och definitivt perifert, land i ett kollektiv av större, viktigare och starkare grannar. Det är nog inte minst detta inordnande av Sverige i ett europeiskt kollektiv där vi inte längre ges chansen att åka snålskjuts på vår position som ansvarsbefriad utanförstående som bekymrar statsministern i hans uttalande om en "lika lätt identifierbar profil". I EG kommer Sverige att vara ett land bland många, inte särskilt originellt och inte speciellt betydelsefullt.

Framför allt kommer de moraliska övertoner som så länge har utmärkt svensk politik att få tonas ned den dag vi träder in i Gemenskapen. Vi kan fortsätta att slå oss för bröstet bäst vi vill, men i en organisation som EG kommer sådana verksamheter mest att väcka irritation. Allra helst om den implicita (eller t o m explicita) kritik som all moralism rymmer är riktad mot andra medlemsländer eller mot deras allierade. Med ökade kontakter söderut, till den "mörka, katolska, thatcheristiskt nedrustande" kontinent som vi så länge har fjärmat oss ifrån, lär vi också med tiden inse att den svenska modellen egentligen inte är så märkvärdig att den motiverar några nationalistiska solopiruetter.

Men därmed inte sagt att Sverige behöver inordna sig i några passiva led i EG. Med hela Europa bakom ryggen, och all den styrka som umgänget med de kontinentala stormakterna för med sig, kan den innovativa svenska politiken nu istället ledas in på vägar där den kan leda till värdefulla resultat. Ett exempel på ett sådant område är den östeuropeiska demokratiseringsprocessen där de många läxor

som regeringen förhoppningsvis lärt från Centralamerika kan komma väl till pass. Att man mycket väl kan vara både småstat, EG-medlem och internationellt aktiv visas dessutom av Danmarks agerande i den baltiska frågan.

Skillnaden är att i EG lär svensk utrikespolitik förses med en ansvarsfullhet som den tyvärr till stora delar saknat under de senaste årtiondena. Den moraliska stormaktens politik kan med andra ord förses med ett moraliskt innehåll ungefär samtidigt som den får avstå från sina stormaktsanspråk.

En sådan utveckling underlättas om landets regering är borgerlig snarare än socialdemokratisk. Med det kan man också konstatera att den aktiva utrikespolitiken alls inte är avhängig av ett socialistiskt innehåll av regeringstaburetterna. Men på den punkten har socialdemokratin tydligen inte riktigt bestämt sig än. Å ena sidan varnar man gärna att en borgerlig valseger betyder slutet på allt svenskt engagemang i internationella frågor och början på en tyst och tillbakadragen epok för svenskt vidkommande. Men samtidigt pekar man lika gärna på framför allt de många moderata kontakterna i världen som bevis för att svensk utrikespolitik under detta partis inflytande skulle styras höger- och västerifrån.

Att tidigare borgerliga regeringar (med utrikesdepartementet under mittenledning) fullföljde stora delar av den socialdemokratiska solidaritetspolitiken brukar också framhållas av SAP som tecken på den egna politikens överlägsenhet. En sådan historik borde väl kännas lugnande för de socialdemokrater som oroas över den aktivistiska politikens framtid.

Baltikum

Nu lär inte politiken från 1976-82 upprepas. För det har alltför mycket hänt både i svensk partipolitik och i det internationella systemet. Socialistiskt inspirerade utvecklingsprogram, i den mån sådana fortfarande existerar i den marknadsekonomiskt nyfrälsta Tredje Världen, väcker knappt någon entusiasm ens hos socialister längre. Liksom i vissa andra delar av politiken råder nu en plötslig men välkommen konsensus mellan olika partier i utrikespolitiken, där det största tvisteämnet nuförtiden tycks vara vilket parti som kan visa störst omsorg om de baltiska folkens frihetskamp.

Men att Pierre Schori gärna vill göra den baltiska utvecklingen till den socialdemokratiska regeringens speciella nisch räcker inte för att sudda ut minnen av det tidigare tämligen kompakta ointresse som SAP visade upp för dessa tre länder och deras öden. Under den numera prehistoriska tid som förelåg före perestrojkor och glasnost ansågs de tre baltiska länderna främst utgöra den extrema högerns — unghögerns framför allt — intressesfär. Förhållandet gentemot Baltikum är ett belysande exempel på den selektiva tendens som har utmärkt den socialdemokratiska solidariteten med världens förtryckta folk, och som har räckt betydligt längre på avlägsna kontinenter och för små stater i den amerikanska supermaktens hegemoniska skugga än i de egna närområdena.

Men årtionden av troget arbete från moderaters och liberalers sida för den baltiska saken, långt innan den svingade sig upp på den internationalistiska tio-i-topplistan, visar att socialdemokratien

näppeligen kan kräva något monopol vare sig på aktivism eller aktivistisk utrikespolitik. Andra partier har uppvisat minst lika omfattande engagemang i internationella frågor som SAP, om än inte alltid i samma internationella frågor — eller för samma aktörer — och inte heller marknadsfört med samma bedövande volym. Att det finns en hel rad borgerliga Internationaler — EDU, IDU, LI — är en upplysning som ofta förvånar den internationellt intresserade publik som har matats med pressklipp om den allestädes närvarande, allestädes deklarerande och allestädes demagogiserande Socialistinternationalen.

Någon fara för att Sverige retirerar in i utrikespolitiskt obskyra trakter efter EG-medlemskap och borgerlig valseger är det med andra ord knappast. Däremot är en annan inriktning på politiken att vänta — även om den nuvarande politiken som vi har sett redan har börjat vridas åt rätt håll — med större betoning på Europa och det europeiska arv som också vi svenskar trots allt bär på. Betydelsen av demokratiska fri- och rättigheter i alla länder, utan några som helst acceptabla undantag, lär också framhållas i större utsträckning och utan den tveågsenhet som följde av den socialistiska centreringsen på ekonomisk och social rättvisa.

Ett stort steg i den riktningen vore att omedelbart skära av varje uns av stöd till det stalinistiska Kuba — som Sverige som den siste av västdemokratier ger bistånd — och till Vietnam, för att framhålla några av de mest uppenbara fallen av missriktad svensk generositet.

Det svenska världssamvetet har nämligen ett och annat på sitt samvete.